

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת עקב

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבו"ק וצללה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

עלמא, כי מכיון שמוסר נפשו, א"כ העוה"ז נחשב אצלו כבר בחינת עוה"ב, והנה בעקבתא דמשיחא אפשר לשמור את התוה"ק רק במס"נ, וז"ש והיה "עקב", בעקבתא דמשיחא תשמעון, אז ושמר ה' אלהיך גם בעוה"ז וברכך וכו', אף שדרשו חז"ל היום לעשותם ומחר לקבל שכרם.

א"י עפ"י דאיתא בספד"ק הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דשמא יתקלקל ויקלקל מעשיו, ולפי"ז י"ל דהמתקן גם העקב, מהקומה שלימה מאדה"ר, אזי אין שום שליטה לסט"א, ורמז לדבר שבעקבים אין שום טריפות, ע"כ מגיע שכר גם בהאי עלמא, וז"ש בסוף פרשה הקודמת היום לעשותם, ודרשי חז"ל במס' עירובין (כ"ב ע"א) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, וסמך ליה והיה עקב, שאם גם בחינת עקבים תשמעון, אזי וברכך גם בהאי עלמא, וברוך תהיה מכל העמים שאין להם חלק רק בעוה"ז.

א"י עפ"י מש"כ החיד"א בספרו כסא דוד (ומובא בבני יששכר לחודש סיון במאמר מעלת התורה אות כ"ט) שע"י הילוך זריזות למצוות מגיע שכר גם בהאי עלמא, וזה יש לרמז בפסוקי תהלים (ק"ט נ"ח) חליתי פניך בכל לב חנני כאמרתך, ר"ל חנני בשכר בהאי עלמא, כאמרתך היינו כמו על המצוות ששמענו מפיך, ומסיים הטעם חשבתי דרכי, היינו הליכה למצוות, וגם חשתי ולא התמהמהתי הוא זריזות בקיום המצוות שעל אלו מגיע שכר גם בהאי עלמא וכו"ל. וזה יל"פ הפסוק כאן והיה עקב, ר"ל ההליכה למצוות וכמו שפי"ר שאדם דש בעקביו, וגם ושמרתם הוא לשון זריזות וכמו שדרשו חז"ל (מובא ברש"י פר"ב בא י"ב י"ז) עה"פ כדאיתא על הקרא ושמרתם את המצוות, שלא להחמיץ את המצוות (עיין מכילתא שם), ואזי וברכך גם בהאי עלמא.

א"י והיה עקב וגו' וברכך וגו', ברוך תהיה מכל העמים. די"ל דמטעם קידוש השם כדי שיתקדש שמו יתב' שפיר יש ליתן שכר גם בהאי עלמא, וזהו אומרו וברכך, אף בעוה"ז, והוא

והיה עקב תשמעון וגו', ושמר ה' אלהיך לך את הברית וגו'. ידוע מאמרם ז"ל (סוטה ה' ע"א) שהש"י שוכן את דכא, עכ"נ והיה עקב תשמעון שאם תהיו בבחינת עקב ענוה, אז ושמר ה' אלהיך את הברית, ואומרו ואהב"ך שהוא ר"ת של כי אות הוא ביני וביניכם (שמות ל"א י"ג), שהוא מחמת ענוה, שגם מרומז בר"ת של ואהב"ך ויבחר בכם כי אתם המעט (דברים ז' ה'), שהוא בשביל שאתם מומעטים את עצמכם כדאי במס' חולין (פ"ט ע"א), וכן הוא ר"ת של ויאמר הנה אנכי כורת ברית (שמות ל"ד י'), והיינו ושמר לך את הברית להיות אתנו סלה.

והיה עקב תשמעון וגו'. ברש"י אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון, יל"פ עפ"י מ שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) עבירה גוררת עבירה, וי"ל בדרך זה שהעבירה הראשונה שהיא קטנה ושאדם דש בעקביו היא הגוררת לעבירה יותר גדולה וחמורה רח"ל, וזה שאמר הכתוב והיה עקב תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם אותם וברש"י מצוות שאדם דש בעקביו, והיינו אם האדם נוהר בעבירות שאדם דש בעקביו קלות, ואדרבה מקיים מצות שאדם דש בעקביו קלות, מבטיחו הכתוב ושמרתם ועשיתם אותם גם מצוות הגדולות, וזה שאמר הכתוב (תהלים מ"ט ו') למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, פי' ביום פקודת עון (עיין רש"י), בגיהנם, לפי שעון עקבי יסובני וכפי"ר ש"י עונות שאני דש בעקב שאני מזלזל בהם שהם בעיני עבירות קלות הם מרשיעות אותי בדין, והיינו משום שאדרבה מהם הרי קל להשמר את עצמו, ואלמלי שהיה שומר את עצמו לא היה בא לעבירות חמורות, (וע"כ הם דייקא מרשיעות אותי בדין אף שהם לכאורה עבירות קלות).

והיה עקב תשמעון וגו', ושמר ה' אלהיך וגו', ואהבך וברכך והרבך וברך פרי וגו'. יל"פ עפ"י אמרם ז"ל (קידושין ל"ט ע"ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וילפי להו במס' עירובין (כ"ב ע"א) מהפסוק בסוף פרשה הקודמת היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. מ"מ נראה דבעד מסירות נפש יש שכר גם בהאי

משום שיהיה ברוך תהי' מכל העמים שיתקדש שמו יתברך.

א"י והיה עקב וגו', וברך פרי בטןך וגו'. דהנה יש סברא וטעם לשלם שכר בעוה"ז, והוא בכדי שנוכל להדריך הבנים בדרך הטוב שיהיה לנו השפעה עליהם, כי בל"ז הרי הוא בבחי' חכמת המסכן בזויה (קהלת ט"ז) ובוה יובן הכתוב וברך פרי בטןך וגו' לא יהיה בך עקר, דלכאורה הוא כפול, רק מובן עפ"מ שפי' הפסוק (תהלים כ"ב ל"א) זרע יעבדנו יספר לה' לדור, דרך בנים שעובדים להש"י, רק בנים כאלו "יסופר", פי' נחשב לדור. ולפי"ז מיושב כפל הלשון וברך פרי בטןך זה ברכת בנים, ואח"כ אמר ולא יהיה בך עקר, שיהיו ת"ח ויראי ה' כמאמרם ז"ל ולא תהיה עקר מתלמידים (בכורות מ"ד ע"ב), וז"ש (תהלים צ"ד) שבענו בבוקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו, בבוקר חסדך היינו שיושפע חסדך לעתיד לבוא שנקרא בוקר (עיין ריש פסחים), וגם ונרננה ונשמחה בכל ימינו, פי' שכר מצוה בעוה"ז, ואומר הטעם שמחננו כימות עינינו והיה חילול ה', ע"כ יראה על עבדיך פעלך ויתקדש שמו הק' כנ"ל בדבור הקודם, וגם והדרך על בניהם שנוכל להדריך הבנים לטוב.

והיה עקב תשמעון ושמו ה' אלהיך לך את הברית והחסד ואהבך וברכך. וברש"י מצוות שאדם דש בעקביו, ר"ל על מצוות כגון נעילת הנעלים וחליצתם, שיהיו נעילתם וחליצתם עפ"י המובא בשו"ע (אורח סי' ב' ס"ד וה'), והיינו דש בעקביו, ע"ז ואהבך וברכך וכו'.

והיה עקב תשמעון וגו' ואהבך וברכך וגו'. עיין בחיד"א ובנועם מגדים פרשת אחרי שהגם ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ בשביל גדרים שקיבלו עליהם ישראל מגיע להם שכר גם בהאי עלמא, ואפשר דהטעם לפי מה שפרשו דמוה"ט שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שמא יהיה תוהה על הראשונות ויבוטלו המעשים טובים שעשה, אך האיש שהוא פרוש כ"כ וגודר עצמו בגדרים, אין חשש שישמן ויבעט ח"ו, וזה יל"פ בפסוק ויעמד מלאך ה' במשעל וגו' גדר מזה וגדר מזה (במדבר כ"ב כ"ד), "במשעל" ר"ת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ר"ל שאע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ מכח גדר מזה וגדר מזה מגיע שכר לישראל גם בהאי עלמא, וזהו והיה עקב ר"ת קדש עצמך במותר (יבמות כ"ע א'), ואז ואהבך וברכך גם בעוה"ז.

ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה וגו', והסיר ה' ממך כל חולי וגו'. י"ל עפ"י הידוע דיעקב ועשיו נחלקו בנחלת ב' עולמות ועשיו נטל העוה"ז לחלקו, ויעקב העוה"ב, וכבר דשו רבים דא"כ איך מצאנו ידיו ורגליו בעוה"ז, דהלא הוא חלקו של עשיו, אך עיין במדרש רבה דיישראל בעוה"ז נהנים מברכותיו של בלעם לבד, וחד אמר ע"י יסורי הצדיקים כגון ע"י יסורי דרבי שלא הפילה אשה בימיו (עיין ב"מ פ"ז ובירושלאי

ב"ק פ"ב ה"ב), וזש"ה ברוך תהיה מכל העמים שגם בלעם בתוכם, א"כ לא תצטרך ליסורי צדיקים, שייגינו, ולא יהיה בך עקר, אע"ג דהסיר ה' ממך כל חולי, וכמו בסוף שנותיו של רבי וכבגמ' שם (פ"ה ע"א) דקאמר דהיסורים של רבי ע"י מעשה באו וע"י מעשה הלכו.

לא יהיה בך עקר וגו'. ובפרש"י שאינו מוליד, ולכאורה מאי קמ"ל רש"י, ואפשר לומר דמצינו באבות הקדושים שודאי עשו רצונו של מקום והיו עקרים רק משום שהקב"ה התאוה לתפלתן (עיין יבמות ס"ד ע"א), לכן כתב רש"י שאינו מוליד, היינו אף פעם, אבל עקר כזה שמוליד בסוף כמו האבות הק' יהיו.

ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'. ידוע שעמלק שהוא גיטרי ר"ם בחינת גיאות, הוא גם גימטריא א"ל אח"ר, וזה שזהירה התורה (שמות ל"ד י"ד) לא תשתחוה ל"אל אחר", בגימ' ר"ם, כי כל המתגאה כאילו עובד ע"ז ר"ל (סוטה ד' ע"ב), וזהו ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ר"ל, דהפגם של גיאות ר"ל הוא דומה לושכחת את ה' אלהיך כע"ז ח"ו, והתיקון לזה לקבל עול מלכות שמים שהוא א"ל אחד ולעבדו יתב"ש, והנה כשלוקחין רכ"ז מעמלק נשאר י"ג גימ' אח"ה, וזש"ה (דברים כ"ה י"ט) תמחה את זכ"ר עמלק לא תשכח, דאם תמחה מספר זכ"ר מעמלק ישאר אח"ה, שהוא תקון לקליפת עמלק שהוא א"ל אחר כנ"ל, וכ"ז יהי"ה בהניח ה' אלהיך לך, היינו שתכניס את ה' אלהיך "אחד" לך בלבבך. ועיין בספח"ק **נועם מגדים בשם המהרש"א** דהלאו דלא יהיה לך אלהים אחרים על פני הוא נגד יוהכ"פ, ולפי הנ"ל י"ל דהקשר הוא דכיון שהשטן שהוא עמלק לית ליה רשות לאסמוני ביוכ"פ, ע"כ לא יהיה לך אל אחר, ומקבלים עול מלכות שמים שהוא אל אחד, ואז הוריד משה רבינו ע"ה הלוחות בלי שום קטרוג.

לא תערץ מפניהם כי ה' אלהיך בקרבך וגו'. א"ל עפי"מ שפירשו בספח"ק הפ' בתהלים (י"ט י') יראת ה' טהורה, שהיראה צריכה להיות טהורה מכל מיני יראות צדדיות ולא לפחד עוד משום דבר רק ממנו ית"ש וכמו שפירש הרבינו בחיי עה"פ (בראשית ל"ב ח') וירא יעקב מאד ויצר לו, שהצטער על שיש לו יראה מזולת השי"ת, וכמאמר החכם **בחובת הלבבות** בוש אני מלירא מלוללת, וזה שאמר הכתוב לא תערץ מפניהם ואמר הטעם כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא, ממילא אין לך לפחד מזולתו. וזה שרימוז הכתוב (תהלים נ"א) למנצח אל תשחת לדוד מכתם וגו' במערה. פי' כי אפילו בברחו מפני שאול הוא "במערה", פי' דבוק ביראתו מלשון מעורה בגידין.

והיה אם שכח תשכח וגו'. יש לדקדק על כפל הלשון, וי"ל עפ"י מה דא"י במשנה (פאה פ"ו מ"ו) עומר שיש בו סאתיים ששכחו אינו שכחה, יען שמפני חשיבתו זיכור אותו ושכוח

וכן לאל גומר עלי, לרמוז שהכל הולך אחר המוגמר דהיינו התכלית ממעשה העגל שהיא הוראת דרך תשובה.

בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים. איתא בספח"ק שמי ששומע שיר לצים אין מקבלים תפלתו ארבעים יום, ומצאתי רמז ע"ז שמושה רבינו ע"ה אחר ששמע וראה המחולות בשעת העגל לא נתקבלה תפלתו ארבעים יום, כי אמצעים היו בכעס לפי החשבון דב"ז תמוז שיבר הלוחות, נמצא ארבעים יום כלים בר"ה אלול שאז נתרצה השי"ת וירד משה לפסול הלוחות שניות (עיי' ב"ק פ"ב ע"א תוס' ד"ה כדי).

מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. י"ל עפ"י מה שמוכח במדרש איכה (ה' כ"א) ויכוח הקב"ה עם ישראל, שהשי"ת אומר שובה אלי ואשובה אליכם, היינו שיהיה מקודם אתערותא דלתתא ואח"כ ואשובה אליכם, וכנסת ישראל מבקשת השיבנו ה' אליך ונשובה, שיהיה קודם אתערותא דלעילא ואח"כ ונשובה. והנה אפשר לחלק ולומר דבאיסורים שהם מצוות שמעיות שאין שכל האדם מחייבם והם נגד טבע בנ"א, לזה נצרך לאתערותא דלעילא ואלמלא זאת א"א לשמור, משא"כ בדיני ממונות שהשכל מחייבם שאין לנגוע בשל חבירו, בזה יש לעשות מקודם אתערותא דלתתא, והנה לשון יורה מוסב על איסור ומשפט על דיני ממונות (עיי' סנהדרין: ע"א ברש"י ד"ה יורה איסור והיתר), והנה במס' פסחים (ע"ו ע"א) אי' פלוגתא רב ושמואל באיסור שנפל לתוך היתר רב סובר עלאה גבר ושמואל סובר תתאה גבר, ויש לרמוז מחלוקתם בזה, דרב דסובר עלאה גבר, היינו שצריך להיות קודם אתערותא דלעילא, ושמואל סובר תתאה גבר רומז לאתערותא דלתתא, והנה אי' במס' בכורות (מ"ט ע"ב) דהלכה כרב באיסורי, הרמז בזה שבאסורים מוכרח להיות אתערותא דלעילא כנ"ל, וכשמואל בדיני שצריך לפרוש מכל ממון חבירו ע"י אתערותא דלתתא, והנה תור"ה ר"ת רב תנא הוא ופליג (כתובות ה' ע"א), ועפ"י י"ל בדרך צחות הפסוק בפר' שופטים (י"ז י"א) עפ"י התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמר לך תעשה, דהנה "יורוך" רומז על איסור כנ"ל, והיינו עפ"י התורה אשר יורוך, דהלכה כרב באיסורי, ובוה אשר יורוך משמים ממעל כיון שהוא בבחי' יורה, ועל המשפט הרומז לדיני ממונות, אשר יאמר לך תעשה, דייקא שתעשה קודם בעצמך בחי' אתערותא דלתתא.

והנה יר"ש הוא מצד השכל כי השכל מחייב ליראה את ה' הגדול והנורא כיון שהוא גדול ונורא, וכמו שמביא הרמ"א באו"ח (סי' א' בשם המורה נבוכים) כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו' מיד יגיע אליו היראה, ומכיון שהוא מצד השכל צריך להיות אתערותא דלתתא כנ"ל, וז"ש מה ה' אלהיך שואל

ולבסוף זכור אינו שכחה, והנה כמו"כ י"ל באדם שקרהו פעם ששוכח את השי"ת אינו שכחה דלבסוף זכור הוא, אבל אם ח"ו שכח תשכח ואינו זכור לבסוף, אזי ח"ו וגו', והשי"ת יעזור לנו לדבקה בו סלה.

העדותי בכס היום כי אבד תאבדון וגו' כגוים אשר ה' מאביד וגו'. עיין סוף מס' שבת (קנ"ז ע"א) דאין מזל לישראל, ר"ל כי מזלם לא טוב, ועיקר חיותם וקיומם הוא רק ע"י התורה"ק, וזה ביאור הגמרא (שם פ"א ע"א) אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, והיינו משום שמזלם לא טוב, (עיי' ילקוט פר' יתרו עה"פ ראו כי רעה נגד פניכם), וזשה"כ העדותי בכס היום כי אבד תאבדון, ממילא ח"ו כגוים אשר ה' מאביד ככוונה, דכיון שלהם יש מזל, צריך כוונה לאבדם לא כן ישראל אף בלא כוונה תאבדון אתם "ממילא" ח"ו.

ובחורב הקצפתם את ה'. ובחורב הקצפתם את יי הר"ת נוטריקון יתומים היינו ואין אב (איכה ה' ג'), ובקשתנו השיבנו יי אליך ונשובה (שם ה' כ"א), ושיהיה הט"ה יי אונק ושמע (ישעי' ל"ז י"ח) כאשר הבטחתנו, כי ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כ"ג כ'), והר"ת מכוונים.

ואפן וארד מן ההר וגו' ושני לוחות הברית על שתי ידי, וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם וגו', ואתפוש בשני הלוחות וגו' ואשברם לעיניכם. י"ל ע"ד דאיתא בזבחים (פ"ח ע"ב) דהחושן מכפר על דינין, הרומז למצוות שבין אדם לחברו, ואפוד על ע"ז הרומז למצוות שבין אדם למקום, ועלינו לקיים כל התורה, שני סוגי המצוות, וזה י"ל ברמז הציווי ולא יזח החושן מעל האפוד (שמות כ"ח כ"ח), היינו שהאדם צריך לקיים בין מצוות שהם בין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחבירו, וזשה"כ ואפן וארד מן ההר ושני לוחות הברית על שתי ידי, שני לוחות הברית רומזים על ב' סוגי המצוות כנ"ל, שעל הראשונים היו כתובים מצוות בין אדם למקום ועל השניה בין אדם לחבירו (עיי' פייט שבוש), וארא והנה חטאתם לה' אלהיכם, היינו רק במצוות שבין אדם למקום, ואעפ"כ ואתפוש בשני הלוחות ואשברם לעיניכם, אמר "בשני הלוחות" דייקא להורות שמי שאינו מחזיק באחד משניהם לסוף בשניהם אינו מחזיק, וזש"א אאע"ה (בראשית כ' י"א) כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה, והרגוני על דבר אשתי, ר"ל דאם אין יראת אלהים שהוא בין אדם למקום, אז גם על בין אדם לחבירו לא ישמרו, ואז והרגוני על דבר אשתי.

ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי וגו'. בגמ' עבודה זרה (ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויים לאותה מעשה העגל אלא עשו ישראל כדי להורות תשובה לרבים, והוא עבירה לשמה, וזה מרומז בר"ת של עג"ל, שהוא גדולה עבירה לשמה,

מעמך, דייקא ממך תחלה, כי אם ליראה, שלזה אתה צריך להתאמץ באתרעותא דלתתא מצדך להגיע לכך.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו'. עיין בפרש"י עה"פ (דברים י"ח י"ג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, ופי' בזה זקני הק' מרוזין זי"ע הפסוק (תהלים ט"ז ד') ירבו עצבותם אחר מהרו, היינו שהם מרבים להתעצב, והסיבה לכך הוא אחר מהרו, שהם ממהרים את "האחר", פי' לחשב ולחקור על העתידות, ובה י"ל מאמר חז"ל (ב"ר כ"א ד') אין ועתה אלא תשובה, והוא כיון שחושב רק על עתה כנ"ל. וזש"ה ועתה ישראל, ר"ל איש ישראל תחשוב רק על "עתה", ולא תחקור אחר העתידות וזה ה' אלהיך שואל מעמך, וכ"ז בעניני גשמייות, אבל בעבודת הש"י יש לחשוב על הסוף, היינו לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כדאי במשנה אבות (רפ"ג), וז"ש כי אם ליראה, דאז יש לחשוב גם על העתיד.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך. דהנה אמרו חז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מ"מ גם ליר"ש צריכין סיעתא דשמיא ואלמלא עוזרו לא יכול לו כדאי במס' סוכה (נ"ב ע"ב), ומשו"ה יראה מילתא זוטרתא היא כיון דיש סיעתא דשמיא, וזש"ה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, שהוא מילתא זוטרתא, וקאמר הטעם שהוא מילתא זוטרתא את ה' אלהיך, היינו שאתה זוכה לכך ע"י ה' אלהיך המסייע לזה.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו'. י"ל ידידוע שמדת ענוה גדולה מאוד (עיין ע"ז כ" ע"ב) א"ר יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן, והנה ענוה אפשר ללמוד מהשי"ת. שבכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו (עיין מגילה ל"א ע"א), ואי' בספח"ק (עיין ישמח משה פר' תצא בד"ה והנה אמרת) דמשם הוי' ב"ה וב"ש אפשר ללמוד מדת ענוה, שהמילוי של אותיות שם הוי"ה הם היותר קטנים שבכל האותיות (ויד' מו"ד א' מה"א ומו"י), וזה נרמז בגמ' שבת (ק"ג ע"ב) מצינו שם קטן משם גדול, פי' שם קטן היינו להיות עניו משם גדול משמו יתב' וכנ"ל, וזה י"ל בפשט הפסוק מה ה' אלהיך שואל מעמך, "מה" רומז לענוה, וזה ה' אלהיך שואל מעמך, ללמוד משמו יתב' להיות ענוים. וזה גם מרומז במשנה (פ"ב דאבות מ"א) רבי אומר איזהו מדה ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, ר"ל המדה טובה שיבור לו האדם הוא "כל שהוא" שהוא מדת ענוה, דכיון שתפארת לעושיה, פי' הש"י (עיין תוס' נדרים כ"ב ע"ב) כל שכן שתפארת לו מן האדם, שהוא קרוץ מחומר.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

דרשו חז"ל במנחות (מ"ג ע"ב) אל תקרא מה אלא מאה, וי"ל עפ"י הידוע דתורה ומצוות בלי דחילו ורחימו לא פרחית לעילא וצריך לקיים התורה והמצוות ביראת ה', כדכתיב (תהלים ב' י"א) עבדו את ה' ביראה, והעיקר המביא ליראת שמים היא התשובה, וכידוע מספח"ק שלפני כל עשיית מצוה ולימוד תורה ק"ש עכ"פ להרהר בתשובה, והנה תרי"ג בצירוף מאה עולה תשובה, וזהו מה ה' אלהיך שואל מעמך, חוץ מחובת תרי"ג מצות, עוד מ"ה, ואל תקרי מה אלא מא"ה, והיינו תשובה בקיימך תרי"ג מצוות, וזה נרמז בתיבת "מה" שיחד עם תרי"ג עולה תשובה, המביא ליראה, וזהו כי אם ליראה את ה' אלהיך, ועי"כ ללכת בכל דרכיו כן יזכנו יתב"ש.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'. ראיתי בספח"ק אשר חכמ"ה ר"ת חילו מפניו כל הארץ (תהלים צ"ו), וכן כלום חסר מבית המלך, ע"ד דאי' במס' שבת (קנ"ג ע"א) במלך שזימן עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן, פיקחין שבהן קישטו עצמן וישבו ע"י הפתח שהיו מוכנין שאמרו כלום חסר מבית המלך, וכמו"כ לענינינו י"ל השייכות ליראה שואל ה' מעמך כיון שאין לו כידוע, ושאר מדרגות הוא ית' עוזר, והיינו שהשי"ת משפיע לאדם חכמה, כדי שע"י יגיע ליראה שיראו ממנו, ע"ד הכתוב (איוב כ"ח כ"ח) ויאמר לאדם הן יראת אדני הוא חכמה וגו', והשאר אינו חסר מבית המלך, והוא ע"ד הכתוב במשלי (כ"ד ד') ובדעת חדרים ימלאו וכו', דע"י דעת שהוא חכמה חדרים ימלאו, וכלום חסר מבית המלך.

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' ללכת בכל דרכיו וגו'. י"ל דהנה דרכו של השי"ת שקודם מבקש בקשה מועטת ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך "כי אם" ליראה, ואח"כ מוסיף והולך ומבקש ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', וכן אנחנו בתפלתנו מקודם אנו אומרים (תהלים כ"ד ד') אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, רק בקשה אחת שבתי בבית ה' כל ימי חיי, ואח"כ מוסיפים עוד כמה בקשות כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו וגו' ועתה ירום ראשי על אויבי וכו', על כן ממשיך הפסוק (שם ח') לך, קוב"ה אמר לבי לעשות ככה, אחרי שכמו"כ בקשו פני, כשאמר הקב"ה בקשו פני ליראה את ה' גם ביקש מאתנו מקודם מעט ומוסיף והולך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו וגו', כן את פניך ה' אבקש גם אנו, וכנ"ל.

רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם וגו' מכל העמים וגו'. ידוע דיש שני סוגי חשיבות בבני אדם, א' חשיבות ההצטרפות, דהיינו ביחס כלפי אחרים שהם יותר גרועים הוא נחשב לטוב אע"פ שאינו טוב באמת, ב' חשיבות מצד עצמו שהוא טוב באמת, ועיין בס' בית שמואל אחרון שהביא שבוה פירשו הפסוק (תהלים ס"ז ד') מושל בגבורתו עולם עיניו בגוים

הלב מביא לאמונה בשמו יתב, וידוע מש"כ בספד"ק דעל מצות אמונה מגיע שכר גם בעוה"ז כיון ששמענו מפי הקב"ה כביכול בעצמו (עין מכות כ"ד ע"א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, והוא עפ"י המבואר על הא דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וליתא משום איסור בל תלין, כיון דהתורה ניתנה ע"י שליח משרבע"ה, ובשוכר ע"י שליח לא שייך משום בל תלין, כמו שקיימ"ל בחו"מ סימן של"ט, ולכן במצות אמונה ששמענו מפי הגבורה שייך בל תלין ולכן שפיר משלמים השכר בעוה"ז, וזה הרמז ומלתם את ערלת לבבכם לאמונה כנ"ל ולזה ויחון אותנו לפליטת עולמים, שני עולמות, ג"כ מכוון לר"ת הנ"ל.

את ה' אלהיך תירא. בגמ' פסחים (כ"ב ע"ב) שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש וכו' כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים. י"ל בדרך הלצה, דהנה דרך בעלי הבתים שאם הוא גם ת"ח וידוע ספר אינו מחזיק ת"ח אחר, משום שמחשב המצוה של תמכין דאורייתא בעצמו, ומשום הכי שמעון העמסוני כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש ולא רצה לרבות ת"ח, כיון דע"ז הם עצמם יהיו ת"ח, וע"ד אמרם ז"ל בשבת (כ"ג ע"ב) מאן דדחיל רבנן הוא גופי' הוה צורבא מרבנן ולא יהיה מי שיחזיק בו ובת"ח עניים אשר כל תורתם אומנתם, עד שבא ר"ע שהיה עשיר (עין נדרים נ' ע"א) והוא דרש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח, ועפ"י גם נחא למה לא פירש כשהגיע לואהבת את ה' אלהיך שמוקדם, (עין מהרש"א בח"א שעמד בזה), רק משום דהאי מאן דרחים רבנן הוה ליה בנין רבנן ולא הוא עצמו, וא"כ יחזיקו בו, וזה שאמר שמעון העמסוני לתלמידיו כשם שקיבלתי שכר היינו שהיו הבעה"ב מקיימים בו הבחי' של תמכין דאורייתא ומחזיקים בו כן אקבל שכר על הפרישה.

את ה' אלהיך תירא. בגמ' פסחים (כ"ב ע"ב) שמעון העמסוני וא"ל ר' נחמ"י העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, א"ל תלמידיו רבי כל אתי שדרשת מה תהא עליהם, א"ל כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, וידוע קושיית המפרשים למה דווקא ר"ע היה יכול לדרוש כנ"ל, ואפשר לומר בפשיטות כי שמעון העמסוני שמעולם לא היה עם הארץ, לא ידע שנאת עם הארץ להת"ח, דהרי הת"ח לא עשה לו שום רע, וע"כ לא חשב לצורך לדמות ת"ח לכבוד המקום, משא"כ ר"ע שהיה מקודם ע"ה והתבטא בעצמו (עין פסחים מ"ט ע"ב) כשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור, וא"ל תלמידיו אמור ככלב, אמר להן זה נושך ושובר עצם וזה נושך

תצפינה, פי' דאם ח"ו מושל בגבורתו עולם שישולט מדה"ד, אזי עיניו בגוים תצפינה, שיהיה עכ"פ חשיבות ההצטרפות ויבטלו הדינים, וזש"א רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, היינו מצד עצמם, דהאבות הקדושים היו חשובים מצד עצמם, ויבחר בזרעם וגו' מכל העמים הוא חשיבות ההצטרפות שכלפי יתר העמים הם טובים. כדפרשו המפוי, וזשה"כ בריש הפרשה (ו) ברוך תהיה מכל העמים, פי' אע"ג דברוך תהיה רק מכל העמים היינו מחמת חשיבות ההצטרפות מ"מ לא יהיה כך וגו' והסיר וכו' ואכלת את כל העמים.

ובזה יל"פ הפסוק (תהלים נ"ח י"א) ישמח צדיק כי חזה נקם, פי' שהצדיק שמח שרואה נקמת שונאיו, וע"ז אמר ויאמר אדם אך פרי לצדיק, ר"ל דמזה ראי' שניצל בזכות עצמו, כי ידוע שמי שאינו ניצל בזכות עצמו אינו זוכה לראות במפלת שונאיו כדאיתא באשת לוט (עין רש"י פס' וירא י"ט י"ז), וזה שמחת הצדיק, כיון ש"חזה" נקם סימן שהיה בזכות עצמו. ולכן בשעת קריעת ים סוף כשראו ישראל את מצרים מת, אמרו (שמות ט"ו ב) ויהי לי לישועה, לי דייקא בזכותי, דכיון שראו אז ודאי הוא בזכותם. והנה משה רבע"ה לגדל ענותנותו תלה שכל הגדולה היה לו בזכות ישראל, ואשר על כן לא זכה להכנס לא"י לראות במלחמות ל"א מלכים, וזה אומרו (לעיל ג' כ"ו) ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי, ר"ל שהגדולה שלי היה רק למענכם, והראיה ולא שמע וגו', וע"ז אמר לו ה' ויאמר לי ה' רב לך, פי' בזכותך היה לך הכל, וא"ת א"כ למה אינך זוכה להכנס, ע"ז יש טעמים אחרים וכמוסים, (עין גמ' סוף"ק דסוטה י"ד ע"א ובתוד"ה מפני), שהוא לכפר בכל שנה ושנה על מעשה פעור.

ומלתם את ערלת לבבכם. הר"ת מכוונים לר"ת של ומקיים אמונתו לישני עפר, בחינת ענוה שעל ידה זוכים לתחיית המתים, כדאי' בסוטה (ה' ע"א) דמי שיש בו גאווה אין עפרו ננער ואינו קם לתחיית המתים, ע"כ הר"ת הנ"ל גם נוטר' לזי ומעטי את עצמך (עין חולין ס' ע"ב). והנה מובא בספד"ק דכדי להשיג גדלות הבורא צריך שיהי' שפלות עצמו דע"ז זוכים להשיג גדלות הבורא, דהא בהא תליא, וזה שרמזו ומלתם את ערלת לבבכם שהוא נוטר' כהנ"ל, ועיין ברש"י אוטם לבבכם וכסויו, ר"ל שהלב סתום מלהשיג באפס מה גדלות הבורא וע"י שפלות עצמו וגדלות הבורא זוכים לתשובה ושחורים נעשו לבנים, והם גם הר"ת של ולבנים אומרים לנו עשו (שמות ה' ט"ז), וע"י תשובה נזכה לגאולה, ונרמזו בר"ת ולאמר לציון עמי אתה (ישעי' נ"א ט"ז), שהוא גם מכוון לר"ת הנ"ל, וגם לתחיית המתים כנ"ל ומרמזו בר"ת ויחון אותנו לפליטת עולמים, בבי"א.

א"י ומלתם את ערלת לבבכם. יל"פ עפ"י מה שכתבנו בדבור הקודם שהוא ר"ת של ומקיים אמונתו לישני עפר, וגם מכוון לר"ת של ויחון אותנו לפליטת עולמים, וי"ל דהנה מילת ערלת

ואינו שובר עצם, הוא הבין שצריכים להקיש יראתו של ת"ח ליראתו של מקום ית"ש, ואז אולי יכבדו אותו כראוי.

והנה מצינו בדוד המלך ע"ה שנהג כבוד גדול לת"ח כגון אחיתופל (עיי' פ"ו דאבות מ"ג שכן מצינו בדוד המלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעי וכו', וכן מצינו בברכות (ד' ע"א) שאמר דוד המלך ע"ה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי ואומר לו מפיבושת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טהרתי וכו'), ודהמע"ה שידע שהוקש כבודם ויראתם של ת"ח לכבודו של מקום, הבין שעל אחת כמה וכמה ק"ו בן בנו של ק"ו שעליו לקדש ולרומם שמו ית', וזה שאמר הכתוב (תהלים ל"ד ד') גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו, פ"י לגדל ולרומם שמה דקוב"ה, הוא על ידי שדרשתי "את ה'", היינו את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח והוקש כבודם ויראתם לכבוד המקום, ובזכותם ועניי לרומם שמה דקוב"ה.

את ה' אלהיך תירא. י"ל בהקדם דברי הרה"ק מבארדיטשוב זיע"א בפר' קרח ברש"י ויקח קרח שלקח מקח רע לעצמו, דהיינו משום שעבודתו היה כדי לקבל פרס. לכן לא רצה שגם אחרים יעבדו, ל"כ הצדיק שכוונתו רק להרבות כבוד שמים, אז י"ל נחת רוח גם כשאחרים עובדים, דהעיקר שיתוסף נח"ר להבורא יתב"ש, ועפ"ז, יל"פ הגמ' (פסחים כ"ב ע"ב) שמעון העמסוני היה דורש את כל האתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש וכו', עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, "לרבות" היינו להרבות תלמידי חכמים ויראתו אצל חברים, ועפ"ז יל"פ הפסוק (תהלים ל"ד ב') אברכה את ה' בכל עת וגו' בה' תתהלל נפשי ישמעו עניים וישמחו, גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו, פ"י אם תהלתו רק "בפ"י ובה' תתהלל רק "נפשי" ולא משתף אחרים בעבודת ה', אז סימן הוא שהוא רק למען ישמעו עניים בחוץ וישמחו בו, אבל אם רצונו הוא גדלו לה' "אתי" שגם אחרים יקדשו את שמו עמו, אז סימן שכוונתו הוא למען ונרוממה שמו יחדיו, ועל כן מסיים הקרא דרשתי "את ה'" אני דורש "את" להרבות ת"ח ויראי ה' והוא סימן שאני עובד לשמה.

ובזה יש לומר דהנה ידוע פירוש המהרש"א (מכות כ"ג ע"א) על מה שאמרו חכז"ל (עירובין י"ג ע"ב) שנמנו וגמרו טוב לאדם שלא נברא יותר משנברא שהיינו שמונו המ"ע והמצוות ל"ת ומצאו שהל"ת מרובין מהמ"ע, אבל ידוע מספה"ק שעל ידי לימוד התורה שוב טוב לאדם שנברא יותר משלא נברא, משום שלימוד גדולה מהמעשה ולא שייך לומר נמנו וגמרו **כפי המהרש"א**, אבל כ"ז לאגמורי לאחרים שאז תורה גדולה יותר ממעשה (עיי' תוס' קידושין מ' ע"ב ד"ה לימוד גדול), וזה שאמר דרשתי את ה' וגו' היינו אם אנו דורשים "את" ה' לרבות, והיינו להרבות ת"ח שמלמד לאחרים, אז ומכל מגורותי הצילני, ר"ל מאלו הטוענים שטוב

שלא נברא, ואדרבה טוב שנברא, ואברכה "את" ה' בכל עת, וזה אפשר לרמוז במתני' (אבות פ"ב ה') אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, ר"ל כי אם מחזיק לעצמו אז מעשה גדול (עיי"ש בקידושין), וממילא טוב שלא נברא יותר משנברא, וזש"א כי לכך נוצרת שתלמד גם לאחרים ויהיה טוב שנברא יותר משלא נברא.

עיני יי אלהיך בה וגו'. י"ל דהנה עיני יי אלהיך בה מכוון להר"ת של עבדו את יי ביראה (תהלים כ"א), וגם ר"ת עפעפיו יבחנו בני אדם, והם אותיות אבי"ע, ור"ל שעל ידי יראת שמים שיודעים שעפעפיו יבחנו בני אדם מביאים שיהיה עיני יי אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה להשפיע להם אהבת עולם בית ישראל כל טוב. והנה יראת שמים שורשו בראיית גדלות הבורא, והנה שפלות האדם וגדלות הבורא מיישך שייכי אהדדי, וכמו **שפירש בספה"ק אהבת ישראל** פר' ויקהל הגמ' במס' מגילה (ל"א ע"א) כל מקום שאתה רואה גדלותו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, היינו ענותנותו של האדם דהא בהא תליא, ולכן תמצא שהר"ת הנ"ל הם גם ר"ת של בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ישעי' מ"ג ד'), שהוא גדלות הבורא, והוא גם ר"ת אם יש עול בכפי (תהלים ז' ה'), שהוא שפלות עצמו, והנה ע"י שפלות עצמו וגדלות הבורא יזכה לתשובה, ונרמז בר"ת אחת בשנה יכפר עליו (שמות ל' י'), שהר"ת כנ"ל, וע"י יזכה לאהבה ולהשפעות טובות הנרמז בר"ת אהבת עולם בית ישראל כנ"ל.

וקשרתם אותם לאות על ידכם וגו' ולמדתם את בניכם. י"ל עפ"י מ' שפירש בבניה לעתים (מלכים א' י"ו) ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגו', היינו שאביו לא עצבו לא הוכיחו מימיו, ואמר הטעם לאמר, היינו משום שידע שהוא יאמר לו מדוע ככה עשית, לישא יפת תואר שסוף הוא שבנו סורר ומורה (עיי' רש"י פר' תצא עה"פ ולקחת לך לאשה כ"א י"א). היוצא מדבריו דמי שאינו מתנהג כשורה אינו יכול להוכיח את בניו ולהדריכם בדרך הטוב. וזהו וקשרתם אותם לאות על ידכם וגו' לקיים התורה בעצמך, ואזי ולמדתם את בניכם. וזש"א בהגדה של פסח והגדת לבנך בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, ר"ל והגדת לבנך, הנך יכול לומר לבניך תוכחה והדרכה בעבודת השי"ת, רק בעבור זה כשמצה ומרור, היינו המצוות והמעש"ט מונחים לפניך כנ"ל.

למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה. בגמ' ברכות (ה' ע"א) אמרי ליה לרבי יוחנן איכא סבא בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בחוץ לארץ לא, כיון דאמרה ליה דמקדמו ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו, ומשום זה הר"ת של למען ירבו ימיכם וימי בניכם מכוון לר"ת ושבת בבית יי לאורך ימים (תהלים כ"ג ד') כנ"ל דע"י ישיבה בבית ה' בבתי כנסיות ובתי מדרשות זוכים לאורך ימים, ואפשר לומר

לישראל ואומרים להם מתורתך מתורת ישראל שכתוב שם שכהן אסור בגרושה, והקב"ה שומר תורתו כמאה"כ ושמרו משמרתו וגו', וא"כ צריך להיות ח"ו קוב"ה רחוק מכלל ישראל, אלא באמת בא כמתרין, קרוב אתה ה' למקום הגט וכל העולם רשותו וחצירו, וכיון שכל העולם כולו דיליה הוא ואין כאן מקום ד' אמות לקנות הגט, כל מצוותיך אמת בלי פקפוק

עפ"י דאיתא בע"נ דאע"ג דקיימא לן (קידושין ל"ט ע"ב) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא זהו דוקא בחו"ל אבל לא בארץ ישראל, ואפשר לומר דהנה הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא איתא בספ"ה ק' דהוא שמא יחטא ויקלקל הכל, וזה שייך בחו"ל, אבל בא"י אינו שייך, והוא ע"ד דא"י סוף מס' כתובות (ק"א ע"א) דכל הדר בא"י שריו בלא עוון שנא' העם היושב בה נשוא עון. ועפ"י א"ל שהעוסק בתורה דמוגני ומצלי מחטא יש ג"כ שכר בהאי עלמא, ומשום הכי קא מתמה ר' יוחנן דאיכא סבא בבבל הלא למען ירבו על האדמה כתיב דבא"י יש שכר מצוה בהאי עלמא אבל לא בחו"ל, ותי' דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא ועוסקין בתורה והיינו דאהני להו ג"כ לקבל שכר מצוה בהאי עלמא מכיון שמוגני ומצלי מחטא.

א"י עוד בביאור הגמ' הנ"ל ע"ד דאיתא בר"פ השוכר את הפועלים (ב"מ פ"ג ע"א) האי דטפאי לכו אאגריכו אדעתא דמקדמי ומחשכי בהדאי. וזש"ר ר' יוחנן היינו דאהני להו, ר"ל אף שאין זכות ארץ ישראל מסייעתם בעבודתם, מ"מ כיון שמקדמי ומחשכי לבי כנישתא ועל ידי זה יש העדפה, א"כ שפיר מגיע להם שיוסיפו להם על שנותיהם. וזה שאמר החכם מכל אדם (קהלת א' ג') מזה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ר"ל שאין יתרון ושכר בעולם הזה לאדם רק במה שיעמול תחת ה"שמש" בעד תוספת שמקדמי ומחשכי. והנה בשו"ע או"ח סי' א' התחיל המחבר יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר, ומוסיף הרמ"א שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים, ור"ל שעל ידי יראת שמים היינו שויתי הוא מתגבר ומעורר השחר, וזשאה"כ (משלי י' כ"ד) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה, פירוש יראת ה' המעורר השחר מקדמי כנ"ל תוסיף ימים, ושנות רשעים פי' אלה שיושנים ולא מקדמי, שנותיהם תקצורנה ח"ו, ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו ית'.

הפטרה

כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה. י"ל עפ"י הקושיא הידועה דכיון שהשי"ת גירש אותנו בשעת החורבן, (עיין בבני יששכר לח' אב מאמר ו' נחמה ב' שמביא בשם מדרש שכשחבר ביהמ"ק השליך הקב"ה גט פטורין כנסת ישראל), ולפי"ז כיון שהקב"ה כהן הוא כדאיתא במס' סנהדרין (ל"ט ע"א) לכאורה אינו יכול להחזיר אותנו שהרי כהן אסור בגרושה, ובאמת כבר תירץ בבני יששכר ע"ד אמרם ז"ל בקדושין (ל"ב ע"א) שכולא עלמא דיליה הוא וממילא אין כאן מקום ד' אמות לקנות הגט, וזה שאמר הכתוב (ישעי' נ' א') כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, הלא הוא ברשות המגרש וקרוב לו ואין כאן שלוחין מביתו, וזה שרומז דוד המלך ע"ה (תהלים ק"ט ק"ג) קרבו רודפי זמה מתורתך רחוק, ר"ל האוה"ע באים בטענה